
VISSZAHÁTRÁLNI A NYELVBÉ, A KÖLTÉSZETBE...

FEKETE VINCÉVEL BESZÉLGET
VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

Tizenkilenc éves korodban váratlanul egy ötliteres kanna került világoszöld Ukrajna biciklid kormányára. Elmesélnéd ezt a történetet és annak az időszaknak (a pályakezdésednek) a körülményeit?

A hetvenes évek végén, nyolcvanasok elején az itteni antológiaszerzők életrajzaiban divat volt felsorolni, hogy ki, hol, mikor, milyen munkahelyeken dolgozott. Ilyen mondatok szerepeltek a könyv végén azokban a rövid, bemutatkozó sorokban, hogy voltam már ez, az, amaz, dolgoztam itt, ott, amott... Magam is felsorolhatnám ilyenformán azt a néhány munkahelyet, ahol megfordultam a nyolcvanas évek elején-közepén. Tizenkettedik osztály után rögtön a kézdivásárhelyi IFET-hez, egy azóta felszámolt faipari vállalathoz kerültem, az passzolt az úgynevezett „végzettségemhez”, ugyanis az akkori 1-es számú Faipari Líceumban érettségiztem. Rögtön a „mélyvízbe”, egy idősebb szaki mellé, egy irodába osztottak be, ahol az égvilágon semmit nem kellett csinálni, csak üldögélni, miközben jöttek-mentek az irodisták az épületben, vagyis: folyt a munka. Aztán egy-két hét után valaki észrevett és kitalálta, hogy ez így nem mehet tovább, ki kell menni terepre. A *terep* úgy nézett ki, hogy esténként füstös, gázolaj- és petróleumszagú kabanákban ücsörögtünk félalkoholista, alkoholista palikkal együtt, napközben meg a vágtereket jártuk egyik kollégámmal. Kluppával (ez a fa törzsének átmérőjét mérő eszköz) a kezünkben bóklásztunk az erdőben, kivágásra ítélt cserefákat mértünk, gondosan feljegyezve az adatokat, hogy majd megsaccolhassák, kábé hány köbméternyi faanyag jöhet majd ki az illető terület kitermelése után. Világoszöld Ukrajna biciklimmel a szülőfalumtól a Katrosáig és vissza, vágterétől vágteréig, erdészháztól vágterkezelői sufniig, a favágók egyik szálláshelyétől a másikig karikáztam, táskámban az elemőzsia mellett mindig többféle olvasnivalóval, amelyek közül soha

nem hiányozhatott egy-két verseskönyv sem. Olvasni lehetett ugyanis a cse-refák árnyékában, a rőt vadak bőgését hallgatva, az előre gyártott faelemeket szárító kamráknál éjszaka, és mint később kiderült, az ötezer literes hordók tetején is, aztán kiküldetésben, jéghideg bukaresti szállodákban, mázsaházban, kabanákban, erdészházakban, szemet rontó lámpa- és gyertyafénynél, a füstölgő kanóc és a zavaros petróleum fejfájdító bűzénél is. Rövid idejű feladatok voltak ezek, inkább csak olyanok, hogy adjunk valami munkát ezeknek a semmihez sem értő, érettségizett fiúknak. Nem is maradtam sokáig szinte sehol, pár hónap múlva már az esztelneki termelőszövetkezetben pityókaszedésnél asszisztáltam, amíg a szezon tartott, majd átkerültem a feketeribizli-bor fejtésénél felülvizsgáló „lógósnak”. Öt-hat idősebb falusi ember fejtette a vastag, olajos bort, én egy hordó tetején ülve olvastam és jegyzeteltem Cs. Gyimesi Éva *Teremtett világát*, Péntek János *Teremtő nyelvét*. Azt kellett volna felügyelnem, hogy menjen a munka, s nyilván hogy ne lopják a bort, de nem nagyon sikerült. Illetve sehogyan sem sikerült. Naponta hármát-négyet is fordultak ilyen-olyan ürüggyel a nénikék és a bácsikák; állatokat ellátni, a tűzre tenni, ezért, azért ugrottak haza, és vitték minden egyes alkalommal a teli demizsonokat. Mi több, második vagy harmadik estére a *felülvizsgálónak* is fel volt akasztva egy ötliteres teli kanna a biciklije kormányára. Este, hazaindulás előtt tanácstalanul néztem szét, hogy mi ez itt, amikor vagy harminc méterre tőlem megpillantottam az éppen engem „figyelő” munkásokat; nevetve integettek, vigye csak, vigye, az a magáé. És azután minden egyes este így történt. Apám örült ennek a legjobban. Emlékszem, egy külön ötvenes korsót (ballont) tett nagy lelkesen a pince sarkába, hogy oda, abba gyűjtsük majd a nedűt. A pityókaszezon, borszezon után nem sokkal aztán a kézdivásárhelyi IGO lakásgazdálkodási vállalat következett. Itt lakásokat kellett látogatni a tömbháznegyedekben, azt kellett ellenőrizni, hogyan tartják karban az államilag kiutalt panellakásaikat a lakók. Ajtó, ablak, vécékagyló, festés, meszelés stb. Nagyjából reggel héttől délelőtt kilencig a munkahelyen voltunk, majd kollégáimmal kimentünk a „szektorainkba”. Hét-nyolc-tíz lakást megnéztünk, vagy többet is, jegyzőkönyveket írtunk, majd beültünk valahová újságot olvasni, egy-egy sört vagy egy-egy pohár vörösbort meginni. Aztán délután háromra, illetve pár perccel három óra előtt, amikor már majdnem vége volt a munkaidőnek, visszasétáltunk a vállalathoz. De helyettes tanárként is dolgoztam egy rövid ideig; rajzot, mezőgazdaságtant, biológiát, magyart és oroszot tanítottam Polyánban, Esztelneken, Szentléleken. Érdekes tapasztalat volt ez is. Közben meg, hogy valami szórakozás (sport) is legyen, hét-

végeként fociztam; korábban, érettségig a Kézdivásárhelyi Vasas ificsapatában, majd szülőfalumban, az ottani Nemerében. Nyolcvankilenc nyarán „jutottam be” az egyetemre, Kolozsvárra, magyar–oroszl szakra, innen még a dicső forradalmon, többnyire olyan kollégák társaságába kerülve, akik szintén többszöri próbálkozásra kerültek be a régen áhított magyar- és valamilyen szakra.

Egy kötetnyi kéziratod már végzős gimnazista korodban felgyűlt, amit egykori tanárod, Boér Géza javaslatára le is adtatok a Kritérium Kiadóhoz, hiszen a várakozás ideje alatt még úgyis bőven lesz lehetőséged javítani a kéziraion – mondta ő. Sokat elmond ez a múlt rendszer pályakezdőinek nehézségeiről. Az első köteted végül mégis bő tíz évvel később jelent meg, és köze sem volt az „ős-kéziraiohoz”. Szokták mondani, hogy az első köteten vagy gyorsan túl kell lenni, vagy még jobb, ha elfelejti, kidobja az ember. Örölsz utólag, hogy ez így alakult?

Nem örülök ennek a megkéselt első kötetnek sem, mert tipikus elsőkötet ez is nyilván. Hát még hogy nem örültem volna annak a korábbinak, ha az megjelenik! Pár éve, amikor a *Vak visszhang* című válogatott verseskönyvem anyagát szemelgettem, alaposan végigolvastam ezt az első kötetet is. Az látszik rajta, de nagyon, hogy nem volt szerkesztője: vagyis volt, csak én voltam az. Hogy ez mennyire jó/nem jó egy elsőkötetesnek? Nekem nem volt az. A barátaim ismerték ugyan a versek jó részét, a tanárait közül is megmutattam egynek-kettőnek, de hát ők sem szerkesztők voltak. Inkább jóindulatú tanácsadók, vállveregetők többnyire, lelkesítők, biztatók, ösztönzők. (Boér Géza, aki igazi hozzáértő lehetett volna a közvetlen környezetéből, 1989 januárjában, 38 évesen meghalt.) A kollégáim, barátaim, évfolyamtársaim az egyetemen akkor ugyancsak a maguk első köteteivel voltak elfoglalva. Mindenki eskábálta a sajátját nagy lelkesen. Az volt a hőskor, csodálatos időszak egyrészt; másrészt meg hidegrázásom van tőle, ha rá gondolok.

Utaltunk rá, hogy a múlt rendszer elsőköteteseinek milyen sokat kellett várnia olykor az első megjelenésre. Mit gondolsz, ma, amikor a sok kéziraioéhes kiadó miatt szinte bármi megjelenhet, jobb vagy rosszabb a helyzet?

Nem lehet megúszni a rossz első köteteket, ha meg lehetne, akkor a szerzők legnagyobb része a másodikkal, harmadikkal kezdené. Kevés igazán jó, nagyon erős indulást ismerek, de lehet, hogy nem tájékozódtam elég jól. Fel tudnék sorolni – talán – párat közülük, de amikor az illető szerző teljes életművét olvasom később, ezek az első könyvek, a rákövetkezők ismeretében, mégiscsak tapsifüles dolgoknak tűnnek. Egy tapasztalt, hozzáértő szerkesztő azért nagyon sokat segíthet. És egy jó kiadó úgyszintén. Nyilván az a jó,

az a legjobb, ha a szerkesztő, aki a verseskönyvedet gondozza-szerkeszti, elsősorban nagyon-nagyon ért a versekhez. Tisztában van az akkori kortárs költészettel. Mondjuk, a kilencvenes évek eleji erdélyi szerzők mellett jól ismeri a magyarországi/vajdasági lírikusokat is, Petrit, Tandorit, Oravecset, Tolnait, Domonkost, Bakát, Orbán Ottót, és még sorolhatnám őket, vagy akár az akkoriban induló fiatalok, a mai derékhad líráját, szárnypróbálgatásait. Az akkori költészeti tendenciákat. De még ez sem garancia semmire. A mai helyzetet pedig igazából nem látom át. Azt érzem csupán, hogy a mai fiatalok, akiknek lehetőségük van, és kipróbálták már az erejüket egy kicsikét az itthoni prérin is közlésekkel, szereplésekkel, inkább odakinn, Magyarországon akarnak kötetükkel „dobbantani”.

Első köteted anyagára saját bevallásod szerint édesapád halála nagyon is rányomta a bélyegét: borongós, patetikus, tragikus szövegek alkotják zömében, holott az alaphabitusod nem ezt diktálná. Mennyire van kiszolgáltatva a költészet a pillanatnyi érzelmi állapotodnak, és mennyire lehet vagy lehet-e egyáltalán ezt irányítani?

Az ember nagyon ki van szolgáltatva annak az érzelmi állapotnak, amiben van, amikor ír. De ha ilyen erős érzelmi állapotban meg is születik valami, azt azért utána elég sokáig fektetem; ezerszer végigolvasom, rengeteget javítgatom, húzom-vágom-szabom. Tehát van egy úgynevezett hideg fej, más szem, amivel aztán később, távolabbról, szinte idegen szöveggént újraolvasom ezeket. Aztán – úgy is van –, hogy még évekig teszem-veszem a kötetekben is, miközben a helyét/helyüket keresem. Vagy a vers/versek keresik a maguk helyét a kötet duzzadó, formálódó anyagában. Kihagyok, újakat teszek be, visszarakok, sorrendet változtatok stb. Még a kész, leadott verseskötetben is be szoktam jelölni pirossal azokat a darabokat, amelyeket kihagyásra javaslok. Vagyis egészen addig dolgozom rajtuk, addig írom át a verseket, amíg azt nem érzem, hogy ezek most így már rendben vannak. És amúgy kevés embernek szoktam megmutatni előzetesen a verseimet, a leadandó kézirataimat. Most azonban, a *Vargavárossal* kivételt tettem, elküldtem négy-öt megbízható, hozzáértő ismerősömnek. Olyanoknak, akiknek kíváncsi vagyok a véleményére. Főleg a kritikai észrevételeik érdekelték. Akkor viszont, a legelső könyvecske megjelenése előtt apám halála, az a rendkívül erős élmény nagyon megütött; tanácstalan voltam, naiv, tapasztalatlan, és azt hittem, hogy ilyen verseket kell írni, amelyekben az ember jól megmondja a magáét. Patetikusán, dörgedelmesen, őszintén, hangzatosan, bele a nagyvilágba. Mert csak az a jó vers, amelyik ilyen.

Ezt azért is kérdeztem, mert a konceptkötetek és a három könyvre előre tervező költők világában sokszor érezni az izzadságszagot a versesköteteken, és így – meglátásom szerint – éppen a lényege vész el az egésznek. Te hogy látod ezt? Lehet-e teljes munkaidős foglalkozásként tekinteni a költészetre?

Van, amikor lehet. Nekem ugyanis van olyan időszak is az életemben, amikor a költészet szinte teljes munkaidős. Kitölti – nyilván egyebek mellett – a napjaim jó részét a versekkel való pepecselés. Különösen ilyenkor, a kézirat leadása előtt, az utolsó száz méteren. Egyébként is rengeteg verset olvasok, szinte mindent, ami a kezembe kerül; figyelek a fiatalokra, kíváncsi vagyok a *friss vérre*, arra az új látásmódra, amit ők hoznak az irodalomba, a költészetbe. És persze megvannak a nagy kedvenceim az „öregesek” között is: Oravecz, Takács Zsuzsa, Tolnai, hogy csak a legidősebbeket, és csak a túliakat említsem. Mostanában pedig olvastam jó koncept-kötetet is, amelyen nem érzett az izzadságszag, a Szeles Juditét, a *Szextáns* címűt. És persze olvastam olyat is, amelyiken viszont nagyon ott voltak az izzadság-cseppek, érezhető volt a szerzői erőlködés. Nem értettem, és egy idő után már idegesített is, hogy – amellet, hogy voltak kitűnő versek is benne – miért szól mindenik vers például a hangyákról.

Gyakori témája a verseidnek az erdélyi táj, a hegyek, az erdőjárás. Emlékszem, Egyed Péter egy kolozsvári könyvbemutatódon a „leginkább gombászó magyar költőként” mutatott be. Melyek a legkedvesebb helyeid, és miért kíváncsognak be minduntalan a verseidbe?

A legkedvesebb helyeim ott vannak a szülőfalum, a szülővárosom körül: Bálványos, a Szent Anna-tó, a Kászonok vidéke, Kommandó, a szüleim gyermekkori kaszálói, erdei területei a polyáni/kézdiszentkereszti erdőkben, Esztelnek fölött, a Katrosa stb. Pár éve van egy kicsi házunk is a szülőfalumban, majdnem az erdő alatt. És ez a hely számomra nemcsak pusztta fű, pusztuló, direkttermő szőlő, kiöregedett fák a kertben, lombhullató és fenyőfák az udvaron, hatalmas diófa, kis szántó, faház, apró melléképületek, tyúkpajta, nyúlajta, használhatatlan, borvízzel teli kút stb., hanem maga a legmegnyugtatóbb helyszín. Itt – azt mondhatom – megváltozik az életritmusom. Ennek a falu szélén levő, erdőhöz közel álló, elszigetelt, autóval nehezen vagy egyáltalán (ha esik, ha havaz például) meg nem közelíthető, húszárnyi területnek néhány éve, amióta megvan, abszolút kiemelt szerepe lett az életemben. Hiszen városon született falusi vagyok, aki ebben a faluban nőtt fel, gyerekként ezeken a helyszíneken csatangolt valamikor. Csak akkor még Nemere borvíztöltőde volt az utcában, ahol kapaszkodunk ki a ház felé, ma a „Szép emlékek” nyugdíjasotthon székel az

egykor jól működő, most már lassan szétmálló töltő helyén. Számomra itt összeforrik a kert, az erdő, a hegy oldalában levő, betontetővel fedett kőkút, ahová el kell menni mindig vízért, ha főzni, mosakodni, mosni akar az ember, vagyis a táj, a vidék és az emberi tevékenység. Maga a hely pedig az elvonulást, az elszigetelődést is jelenti. Nem túl hosszú ideig, de szeretem az ilyesmit. A helyek és a tájak, különösen a természetközelieliek mindig is nagyon fontosak voltak számomra. Érzelmi kapcsolat ez, a lélek legbensőbb rejtekeibe kellene alábukni, hogy megtaláljuk az ilyenszerű kötődésnek a magvacskáit, hogy egyáltalán megfejthessük ezt a ragaszkodást. A természet mint intellektuális élmény fel tud tölteni teljesen.

Néhány éve egy interjúban még azt nyilatkoztad, hogy erdélyi költőként – a hátrányok mellett – nagy előny az, hogy nem kell részt venni az anyaországi politikai csatározásokban, nem kell egyik oldalhoz sem tartozni. Az egyébként erdélyiek által irányított KMTG-t ért bírálatok és a vidékünkre is egyre inkább átgyűrűző állandó kultúrpolitikai csatározások által megterhelt hétköznapiakban ma is így gondolod?

Felülről, kívülről (távolabbról!) más lehet a rálátása az embernek a dolgokra. Jobban észleli a hibákat és az erényeket, és a szélsőségeket is, mondjuk, mindkét (vagy hány?) oldalon. Éppen a centrumtól való távolság, a vidék lehet az, ami biztosíthatja ezt a kívülállást, a kintről való rálátást. Élhetnék bárhol, nagyvárosban is (bár ezt nagyon nehezen tudnám elképzelni), én már mindig is kicsit vidéki, tehát kívülálló maradnék. Elszakadni ugyan a népiesség vitézkötéses, árvalányhajjas, szirupos idilljétől, de valahol mégis ott lenni a forrásoknál; a vidékből, abból a vidékből, az én saját vidékemből táplálkozni. Ha úgy tetszik, egyféle organikus költészetet művelni, mint amilyen Bukta Imre organikus művészete, ami beleillik a tájba, összeforr vele. És ahogy Bukta is: kívül lenni ezzel az organikus művészettel, erdei, mezei, táji, vidéki lírával – mindenén kívül. Szeretem, ha verseimben, ahogy Esterházy Péter írta KAF és Bodor Ádám kapcsán valamikor: látszanak a hegyek. És a mezők; és látszanak azok a helyek és emberek, látszik az a vidék, ahonnan jöttem. És hogy kik vagyunk, mik vagyunk, és hogy kik, mik voltunk. És hogy látszom én is, hogy ott állok/ülök éppen; látszik, hogy honnan nézek rájuk és a világra, honnan látom őket és a környezetemet; látszik ez a pozíció. És látszik, hogy egy vagyok közülük.

Nagy dilemma az erdélyi szerzők számára, hogy hol jelentessék meg a könyveiket, hiszen, ha itthon jelennek meg, gyakran elsikkad a kötet, nem terjesztik rendszeren, Magyarországon pedig legtöbbször észre sem veszik, ha viszont budapesti könyvkiadónál jön ki, az ember könnyen megkapja a fejmosást az ott-

honiaktól. Legutóbbi köteted, a Szárnyvonal a budapesti Magvetőnél jelent meg, mint ahogy a Vargaváros című következő könyved is ott fog. Mik a tapasztalataid az itthoni és az ottani megjelenésekkel? Hogy érdemes csinálni?

Nem gondolom, hogy valaki is fejmosást kapna az otthoniaktól. Bár én itt most csak az én korosztályomra, no meg a középgenerációra és az annál idősebbekre gondolok. A legfiatalabbakról pedig fentebb említettem, hogy esetükben hogyan érzem-látom. Aki költő, és nagy-nagy ambíció van benne, úgyis csinálni fogja. Még ha nem látja értelmét, akkor is. Még ha nem figyelnek rá, észre nem veszik, akkor is. A magyarországi megjelenéssel, tapasztalatokkal kapcsolatban pedig még nem nagyon tudok nyilatkozni; túl friss ez még, hiszen tavaly októberben jött ki a könyvem. Amit eddig elmondhatok, hogy talán másfajta figyelmet kapott, mintha itthon jelent volna meg. Visszajelzések, recenziók, kritikák stb. Ilyenkor tapasztalod meg igazából, hogy amikor kilépsz az otthoni, védelmezően körülölelő Erdély-ernyő alól, mit ér az, amit az asztalra tettél.

A magyar irodalom eléggé Budapest-centrikus, legalábbis korábban nagyon is az volt, a szakma nehezen vesz észre olyan szerzőket, akik nem ott élnek, vagy nem forognak otthonosan a pesti irodalmi életben. Neked ezzel kapcsolatban mik a tapasztalataid, kézdivásárhelyi, sőt Kézdiszentkeresztben élő költőként mennyire vesznek észre a határ túloldalán?

Van néhány ember ott, akinek a verseimről alkotott véleménye fontos számomra. És vannak fiatalok is köztük, számomra teljesen ismeretlenek, az ifjú kritikus generáció tagjai, akiknek a kritikusi véleménye úgyszintén. Ezen, ezeken kívül nem igazán hiányzik ez az amúgy otthonos forgolódás az ottani irodalmi életben.

A tapasztalat egyébként azt mutatja, hogy mindig is voltak sértettségek, sértett írók, akik úgy érzik, hogy nem figyelnek eléggé rájuk, nem veszik észre őket az anyaországban. Még olyanok is úgy gondolják időnként, akiknek tulajdonképpen nem sok okuk volna rá, hogy úgy érezzék, mellőzve vannak, nem kapnak elég figyelmet, vagy ha igen, akkor nem becsülik őket eléggé stb. Van, akinek semmi nem elég, más meg kevesebbel, a szinthe semmivel is beéri. A kapcsolatok, a Pesten, pesti írói, szakmai körökben való forgolódások sem tudják elhozni azt a bizonyos odafigyelést, ha nem érdemes valaki rá.

Hét évvel ezelőtt, 2012-ben, egy három helyszínes fellépésen itt volt Spiró György a Székelyföldön. Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Udvarhelyen lépett fel, és valamelyik helyszínen hasonló dolgot kérdeztek tőle, hogy ebben a Budapest-centrikus irodalomban nem látja-e úgy, hogy az

erdélyiek, felvidékiek stb. hátrányban volnának az ottaniakkal szemben. Emlékszem a válaszára, azt mondta, hogyha valaki valahol valami érvényeset csinál, az eljut mindenhová, ahová el kell jutnia. Mert akik igazán mélyen érdeklődnek az irodalom iránt, azok mindig pontosan tudják, hogy ki, hol, milyen műveket ír magyarul. Nem sok ilyen ember van, de sosem volt sok. Az sem igaz, hogy mondjuk a '30-as években József Attila vagy Radnóti nem ismerte volna Dsida Jenőt – hát persze hogy igen, hiszen ki-mutathatók a hatások.

A Vargaváros című, megjelenés előtt álló könyved szülővárosodról, Kézdivásárhelyről, annak történetéről és mai viszonyairól szól. Műfajilag is érdekes a kötet, hiszen nem próza, mint a szintén ezt a témát feldolgozó Udvardér című korábbi tárca-gyűjteményed, de nem is a szó hagyományos értelmében vett verseket tartalmazza majd – egy korábbi interjúban például versnovellának nevezted a készülő könyv egyes kéziratait. Meséj egy kicsit erről a könyvről – miért érezted szükségét versben is feldolgozni a prózában már feldolgozott témát, hogyan találta meg az anyag a formáját, formáit?

Nem ugyanaz a téma, hanem sok helyen érintkezik azzal. Elsősorban nem is erről, a legkeletibb magyar többségű kisvárosról, Kézdivásárhelyről és környékéről, a *vargaváros*ról, hanem magáról az Időről szól a könyv; ez ugyanis a központi, ha nem is kizárólagos témája. Az időben szól az Időről, a változásban a változásról úgy, hogy átfog legalább száz esztendő, de visszaugrik néhány vers vagy versbetét erejéig még korábbra is. Lírai művek az Időről, és csak azon belül a helyről, ahol élek – nyilván belülről, közülük. Az események, az emlékek, a gondolatok, a történetek, a reflexiók, amiket rögzítenek a versek, mind arra emlékeztetnek, hogy az időben élünk, hogy halandók vagyunk. Hogy minden csak átmenet. És hogy ilyen az én kapcsolatom az idővel és ezzel a vidékkel. Vagyis azt a világot tárja a kötet az olvasó elé, amelyből én ezt a világot értelmezem. Nem a mindennapi élet realitásai érdekelnek elsősorban, bár nyilván azok is, és nem azokat akarom elősorolni, hanem a mögöttes érdekel, ami ezek mögött a realitások mögött van. A költő nem a közössége/közönsége iránt elkötelezett, hanem a nyelv iránt, amelyben megörökít. Meditatív dolgok ezek, elgondolkodni az életről, tudni, nyilván, hogy a halál lesz a vége, de amint ez papírra kerül, ritmusa lesz, belső mértéke. Mert mindig csak az idővel futsz szembe, ami a te múltó életed is egyben. A ritmus, a refrén is, ami látszólag ugyan ellenáll az idő múlásának, és haladékat ad(hat) a vers(ek) kifejelete során, mind az időre emlékeztet. Koncentrikus körök keletkeznek a figyelem egy-egy „csobbanásától”, egy-egy ilyen, az idő tavába bedobott kőtől, ismétlődő,

körbefutó köröcskék, fokozatosan elhalkuló-felerősödő ismétlődések, variációk, amelyek megint mind átmeneti haladékok csupán az időben, mert a konklúzió mindig ugyanaz. Visszatérni ahhoz a vonalhoz, sávhoz, ahol a külső a belsővel találkozik, az én és a valóság közötti homályos területre. Van, amikor egyikhez, van, amikor a másikhoz közelebb. Oda, ahol a költői én a világgal érintkezik. Erről a közelebbről-távolabbról más-másképpen látszanak a dolgok. Furcsábbak, elmosódottabbak, vagy talán tárgyilagossabbak.

Egyébként a vargaváros, Kézdivásárhely, noha rendelkezik haladó hagyományokkal, céhes, iparos múlttal, szerintem ma is egy nagy falu. A gyárak szétrombolva, felszántva, eladva vasként, ellopkodva, mint szinte mindenhol errefelé egyébként. A város peremén, az utcákon reggel és este tehéncordákat hajtanak. Ki a legelőre, este meg vissza. Ha a főtértől ötpercnyire gyalogolok, le a Rácok-pataka felé, a városszéli udvarterekbe vagy a Vágóhíd utca irányába, az is városszél, az ultramodern szálloda előtt este és reggel elvonul a tehéncorda, mögöttük biciklin vagy gyalog a gazdákkal, akik kihajtják vagy hazairányítják éppen a teheneiket. Ezeken a helyeken sokan ma is úgy élnek, mint falun. De a központban is (itt-ott) egyébként. (Pár éve még az udvarterünkben disznókat tartott a szomszéd, a disznóganét meg kitette minden héten a szemetesbe.) Itt szinte mindenki ismer mindenkit, látásból legalábbis. Az udvarterek olyanok, mint egy-egy falusi utca. Köszön mindenki mindenkinek. Bármikor leszaladhatnak egy pohár ecetért vagy egy doboz gyufáért a szomszédhoz, ha úgy adódna. Számontartják, hogy ki halt meg, ki született, ki nősült, ki utazott, ki ment el, ki érkezett haza. Szinte mindent tudnak rólad, jót is, meg rosszat is. Ez a fajta emberközelség, átláthatóság, otthonosság csak felerősödik, amikor tavasztól késő ősziig kimegy az ember az ő igazi vagy választott falujába.

De visszatérve még a *Vargaváros* verseihez: keresés és kísérletezés az egész kötet: mintha mindig belső vagy külső viszonyítási pontokat kutatnál saját magadhoz, a másikhoz, a világhoz, s ha végre találsz egyet, elbizonytalanodsz, hátrálni kezdesz, majd újra nekifutsz, újra megpróbálkozol, majd megint vissza; visszahátrálsz a nyelvbe, a költészetbe, a szó sáncai, a „betűk háta” mögé. Ilyen nekifutások, ilyen próbálkozások, kísérletek a kötet versei. Az igazi tét, hogy ezáltal közelebb jutok-e saját magamhoz, mondjuk, az emberi személyiség leglényegéhez, azokhoz a rejtőzködő magvacskákhoz, vagyis a Maghoz, amiből a tudat szerkezete, mély- és magasállványzata összeáll. A mérce, hogy mennyire igyekszünk megérteni, ami

bennünk a legnehezebb, a legmegfoghatatlanabb. Az idő múlása, az énkérésés, az emlékezet – ezekben a képzelet szinte kimeríthetetlen. És nem hagyományos értelemben vett versek vannak a kötetben. Letérnek, hogy úgy mondjam az úgynevezett hagyománykövető, -ápoló útról, a formahűségről, a tradicionális verskezelési módokról. Oldalszámban meg több mint duplája, ha nem háromszorosa lesz a *Szárnyvonal*nak, több mint tíz esztendő alatt születtek az egyes darabjai. A hang, a dikció és a poétika, noha nagyon színes, változatos az anyag – azt remélem – mindvégig egységes marad. Ebben a körforgásszerű, koncentrikus szerkezetben pedig minden mindennel összefüggésben van. Sűrű kapcsolati háló van a koncentrikusan szerkesztett ciklusok és azokon belül és kívül, az egyes versek között is. A *Vargaváros* darabjai, ha úgy tetszik, olyanok, mint a katedrálüveg, akár melyik kis sejtjéhez illeszti az ember a szemét, az lesz a középpont, a többieket egyre bővülő körökben rendezve saját maga köré. Akárhová dobod be azt a bizonyos követ, onnan rendezí koncentrikus körökbe az egészet. A rövid vagy rövidebb versek és a hosszú, narratív poémák között meg, persze, vannak olyanok is, amelyekről, jobb híján, novella-versként beszéltem pár évvel ezelőtt egy *Bárka*-interjúban. Ezek leíró versek, mint a *Szárnyvonal* tájversei, kisebb-nagyobb történetanyaggal, gyengébb-erősebb ritmizáltsággal, a nézőpontok, a perspektíva váltakoztatásával; úgynevezett történetalkotó versek. De ebben a kötetben is csak az van, annyi van, és nem több, mint a *Szárnyvonal*ban: maga a nagybetűs IDŐ, ezen belül meg: beszélni a tájról (ez nemcsak a természet, hanem minden, amit a szem lát, befog), a vidékről, a vidékiségről, érzelmekről, egzisztenciális félelmekről, Istenről, halálról, szerelemről, természeti körforgásról, ősökéről, a máról, nagyjából mindenről, ami foglalkoztat és foglalkoztatott engem az utóbbi tíz-tizenöt esztendőben.

Miért hagytál fel a prózáírással?

Írtam egy kötetre valót az évek során. Ezek erdélyi napilapokban jelentek meg, többnyire hétvégi mellékletekben. A magam örömeire, a magam szórakoztatására jegyeztem őket, és jól éreztem magam, amikor készültek; szerettem a készülési folyamatát. De másfél, két flekkben mindig kifutott az egész. Ennyi volt az a szusz, ami nekem elég volt megírni egy-egy ilyen darabot. Azt vettem észre menet közben, hogy én igazából versben gondolkodom. Hogy nekem erre/arra a srófra jár az agyam. Amikor prózát írok, egyszer csak belendül valami, bekattan, elkap a hév, és versmondatok lesznek belőle. És nemcsak a tárcanovellákban, hiszen vagy nyolc

ével ezelőtt – felkérésre – blogot is írtam a *Bárkának*, és ott is ugyanez történt. A prózaszövegekben ott volt a vers. Szinte ki tudnám mutatni a tárcanovellákban, a blogszövegekben, hogy mikor kap át versbe, versszerűbe a dikció. Csak le kell hámoznom a fölösleget, és ott ragyog előttem a maga pompájában. Rájöttem, hogy tulajdonképpen ezért születtek ezek az írások, ezekért az erősen ritmizált versbetétekért. És nekem csak a mag kellett, nem volt szükségem a fölöslegre.

Budapest–Kézdivásárhely, 2019. február–május